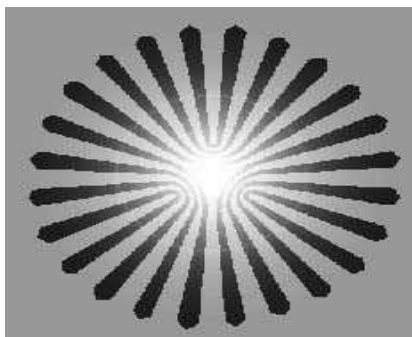

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور

مرکز تهران

دانشکده: علوم اقتصادی

گروه علمی: اقتصاد

عنوان پایان نامه:

رتبه بندی کارایی شعب بانک ملی استان ایلام: کاربرد روش تحلیل پوششی داده ها

"DEA"

نگارش:

پرویز بیگ نظری

استاد راهنما:

دکتر فرهاد خداداد کاشی

استاد مشاور:

دکتر محمدرضا رنجبر فلاح

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته

علوم اقتصادی

تیر ۸۹

شماره:

تاریخ:

پیوست:

مجمع مدیریت و حسابداری

تصویب نامه

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اقتصادی

تحت عنوان

"رتبه بندی کارایی شعب بانک ملی استان ایلام کاربرد روش
تحلیل پوششی داده ها" DEA "

ساعت: 10-12

تاریخ دفاع: 89/04/23

درجه ارزشیابی: ۲

نمره: ۱۹۱-

هیات داوران:

1-استاد راهنما: دکتر فرهاد خداداد کاشی

2-استاد مشاور: دکتر محمدرضا رنجبر فلاح

3-استاد داور: دکتر بیتا شایگانی

تهران، خیابان استاد نجات
الهی، نبش خیابان سپند،
مجمع مدیریت و حسابداری
تلفک: ۰۸۶۷۶۰۰۸۸۹

تقدیم به :

پدر و مادر عزیزم به پاس فداکاریهایشان

همسر مهربانم و امید زندگی‌ام،

سینا

شکر و سپاس مخصوص اوست

با سپاس از :

راهنمایی‌های ارزنده اساتید محترم:

آقای دکتر فرهاد خدادادکاشی (استاد راهنما)

و

آقای دکتر محمدرضا رنجبرفلاح (استاد مشاور)

خانم دکتر بیتا شایگانی به خاطر قبول زحمت داوری پایان‌نامه

مدیریت محترم اداره امور شعب استان ایلام و همه کارکنانی که در جمع‌آوری اطلاعات همکاری نموده‌اند

سپاس ویژه

از سرکار خانم **مهندس عفت عسگری** به خاطر زحماتی که در تهیه و تنظیم این پایان‌نامه متحمل شده‌اند.

چکیده

ارزیابی کارایی و بهره‌وری در راستای عملکرد سازمان‌ها جهت برنامه‌ریزی و اتخاذ تصمیمات آتی آنها بعنوان یک مساله مهم، هدفی اساسی به شمار می‌رود. این مساله در اصلاح ساختار بانکی کشور بعنوان یکی از مهمترین بخش‌های اقتصادی در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ و سیاست‌های کلی برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور به وضوح بیان شده است. از مهمترین شاخص‌های ارزیابی عملکرد بهینه واحدهای اقتصادی از جمله بانکها اندازه‌گیری کارایی شعب آنهاست. در این راستا این تحقیق به ارزیابی و بررسی کارایی شعب بانک ملی در استان ایلام پرداخته است. برای اندازه‌گیری کارایی واحدهای اقتصادی روش‌های مختلفی وجود دارد. یکی از ابزارهای مناسب و کارآمد در این زمینه مدل تحلیل پوششی داده‌ها می‌باشد که بعنوان یک روش غیر پارامتری به منظور محاسبه کارایی واحدهای تصمیم‌گیرنده مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این تحقیق از مدل‌های اصلی DEA یعنی CCR با فرض بازدهی ثابت نسبت به مقیاس و BCC با فرض بازدهی متغیر نسبت به مقیاس استفاده شده و برای تحلیل و بررسی نتایج مدل BCC انتخاب شده است. بررسی نتایج حاکی از آن است که ۵۸ درصد شعب مورد بررسی، کارا می‌باشند. میانگین کل کارایی در بین شعب ۹۷/۸۶ می‌باشد و بهترین میانگین کارایی مربوط به شعب درجه ۵ با میانگین ۹۸/۳۴ است که با توجه به دامنه فعالیت شعب و حساسیت مسئولین آنها برای تبدیل شدن به درجه ۴ و بالاتر منطقی به نظر می‌رسد. با توجه مدل انتخابی در تحقیق و مقایسه شعب با بهترین حالت ممکن در مدل‌های تحلیل پوششی داده‌ها، وضعیت شعب استان از نظر کارایی مناسب است.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات (طرح تحقیق)

- ۱-۱) مقدمه ۱۵
- ۱-۲) تعریف مساله و بیان سوالات اصلی تحقیق ۱۵
- ۱-۳) اهمیت و ضرورت انتخاب موضوع ۱۷
- ۱-۴) اهداف تحقیق ۱۸
- ۱-۵) کاربرد تحقیق ۱۸
- ۱-۶) استفاده‌کنندگان از تحقیق ۱۸
- ۱-۷) روش تحقیق ۱۹
- ۱-۸) حوزه تحقیق ۱۹
- ۱-۹) جامعه آماری، روش و ابزار گردآوری اطلاعات ۱۹
- ۱-۱۰) روش تجزیه و تحلیل اطلاعات ۱۹

فصل دوم: آشنایی با نظام بانکی در ایران و تحولات آن

- ۲-۱) مقدمه ۲۳
- ۲-۲) تعریف و اهمیت بانک در اقتصاد و طلیعه بانکداری ۲۳
- ۲-۳) تاریخچه بانکداری در ایران ۲۴
- ۲-۴) تاریخچه تاسیس بانک ملی ایران ۲۵
- ۲-۵) تحولات نظام بانکی بعد از انقلاب و قانون عملیات بانکداری بدون ربا ۲۸
- ۲-۶) عملیات اصلی بانکها ۲۹
- ۲-۶-۱) تجهیز منابع ۳۰
- ۲-۶-۲) تخصیص منابع ۳۲
- ۲-۶-۳) ارائه خدمات بانکی ۳۶

فصل سوم: مروری بر ادبیات موضوع

- ۳-۱) مقدمه ۳۸

۳۸	بخش اول: اصول و مفاهیم کارایی و روش‌های اندازه‌گیری آن
۳۸	۳-۲) مفهوم کارایی
۳۹	۳-۳) مفهوم بهره‌وری
۴۰	۳-۴) انواع کارایی
۴۰	۳-۴-۱) کارایی فنی
۴۰	۳-۴-۲) کارایی تخصیصی
۴۰	۳-۴-۳) کارایی اقتصادی
۴۱	۳-۴-۴) کارایی مقیاس
۴۱	۳-۵) مفاهیم اقتصادی مربوط به اندازه‌گیری کارایی
۴۱	۳-۵-۱) تابع تولید
۴۱	۳-۵-۲) تابع تولید مرزی
۴۳	۳-۵-۳) مرز کارا
۴۳	۳-۵-۴) بازدهی نسبت به مقیاس (RTS)
۴۴	۳-۵-۵) کارایی و مازاد عامل تولید
۴۶	۳-۵-۶) کارایی با تمرکز بر دو دیدگاه حداقل‌سازی عوامل تولید یا حداکثرسازی محصول
۴۷	۳-۶) روش‌های اندازه‌گیری کارایی
۴۷	۳-۶-۱) روش‌های پارامتری
۴۹	۳-۶-۲) روش‌های ناپارامتری [غیر پارامتری]
۵۲	۳-۷) مقایسه روش "DEA" تحلیل پوششی داده‌ها با روش تابع مرزی تصادفی "SFA"
۵۳	۳-۸) برخی مزایا و معایب روش تحلیل پوششی داده‌ها "DEA"
۵۵	۳-۹) خلاصه خصوصیات دو روش اندازه‌گیری کارایی (DEA و SFA)
۵۶	بخش دوم: مدل تحلیل پوششی داده‌ها و مدل‌های پایه
۵۶	۳-۱۰) مدل تحلیل پوششی داده‌ها: "DEA"
۵۷	۳-۱۱) مجموعه مرجع
۵۷	۳-۱۲) مدل‌های ورودی‌محور و خروجی‌محور در مدل تحلیل پوششی داده‌ها

- ۵۸ مدل CCR با فرض بازدهی ثابت نسبت به مقیاس (CRS)
- ۶۰ مدل پوششی CCR
- ۶۱ مدل CCR اصلاح شده
- ۶۲ مدل BCC با فرض بازدهی متغیر نسبت به مقیاس (VRS)
- ۶۳ مدل مضربی BCC اصلاح شده
- ۶۴ مدل پوششی (ثانویه) BCC
- ۶۵ مدل جمعی
- ۶۶ ورودی مازاد
- ۶۷ بازده به مقیاس ثابت (CRC)
- ۶۷ بازده متغیر نسبت به مقیاس (VRS)
- ۶۷ مناطق بازده به مقیاس
- ۶۹ محاسبه کارایی تخصیصی
- ۷۰ رتبه بندی واحدهای کارا
- ۷۲ عوامل محیطی در مدل‌های DEA
- ۷۳ مثال عددی روش DEA
- ۷۶ بخش سوم: مروری بر مطالعات انجام گرفته در زمینه کارایی سیستم بانکی
- ۷۷ تحقیق مایکل اسکالی و کیم براون
- ۷۷ مطالعه شرمین و گلد
- ۷۷ تحقیق عمید لیمام- محاسبه کارایی فنی در بانکهای کویت
- ۷۸ مطالعه دراک و مکسیمیلیان هال
- ۷۸ تحقیق علی ف. درات
- ۷۸ مطالعه محمدرضا علیرضایی: کارایی شعب بانک صادرات
- ۷۹ تحقیق علی حسن زاده
- ۸۰ تحقیق یدالله دادگر- زهرا نیک‌نعمت
- ۸۰ مطالعه حمید برهانی

۸۱	۳-۳۷) مطالعه محمدتقی گیلک حکیم‌آبادی و هادی احمدپور
	فصل چهارم: مدل انتخابی و تجزیه و تحلیل داده‌ها
۸۳	۴-۱) مقدمه
۸۳	۴-۲) انتخاب مدل
۸۷	۴-۳) تعیین ورودی‌ها و خروجی‌ها
۸۹	۴-۴) اهمیت اوزان متغیرها
۹۰	۴-۵) روش مقایسات زوجی
۹۱	۴-۶) آشنایی با حوزه تحقیق
۹۱	۴-۶-۱) استان ایلام
۹۱	۴-۶-۲) بانک ملی در استان ایلام
۹۲	۴-۶-۳) اطلاعات شعب استان ایلام به تفکیک شهرستانها
۹۴	۴-۷) مدلسازی بر مبنای رفتار بانکها
۹۶	۴-۸) انتخاب نرم‌افزار برای حل مدلها
۹۶	۴-۹) تعیین مقادیر متغیرهای ورودی و متغیرهای خروجی
۱۰۸	۴-۱۰) بررسی نتایج حاصل از حل مدلها
	فصل پنجم: بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۱۲۴	۵-۱) مقدمه
۱۲۴	۵-۲) جمع‌بندی
۱۲۷	۵-۳) بحث و نتیجه‌گیری
۱۳۰	۵-۴) پیشنهادات برای تحقیقات آینده
۱۳۲	فهرست منابع و مآخذ

فهرست جداول

۷۳	جدول ۳-۱: داده‌های مربوط به ارزیابی کارایی ۲۰ بنگاه
۷۵	جدول ۳-۲: کارایی بنگاه‌ها
۷۶	جدول ۳-۳: بنگاه‌های مرجع برای بنگاه غیر کارای شماره ۱۸
۹۰	جدول ۴-۱: ترجیحات روش فرآیند تحلیل سلسله مراتبی
۹۲	جدول ۴-۲: شعب استان ایلام به تفکیک شهرستانها و درجه شعبه
۹۳	جدول ۴-۳: تعداد شعب به تفکیک درجه
۹۴	جدول ۴-۴: اسامی شعب مورد بررسی
۹۶	جدول ۴-۵: مقادیر ورودی‌های شعب درجه ۳
۹۷	جدول ۴-۶: مقادیر ورودی‌های شعب درجه ۴
۹۸	جدول ۴-۷: مقادیر ورودی‌های شعب درجه ۵
۹۹	جدول ۴-۸: مقادیر سپرده‌ها و مجموع موزون آنها (شعب درجه ۳)
۱۰۰	جدول ۴-۹: مقادیر سپرده‌ها و مجموع موزون آنها (شعب درجه ۴)
۱۰۱	جدول ۴-۱۰: مقادیر سپرده‌ها و مجموع موزون آنها (شعب درجه ۵)
۱۰۲	جدول ۴-۱۱: میانگین ۱۲ ماهه تسهیلات شعب درجه ۳
۱۰۳	جدول ۴-۱۲: میانگین ۱۲ ماهه تسهیلات شعب درجه ۴
۱۰۴	جدول ۴-۱۳: میانگین ۱۲ ماهه تسهیلات شعب درجه ۵
۱۰۵	جدول ۴-۱۴: مقادیر خروجی‌های شعب درجه ۳
۱۰۶	جدول ۴-۱۵: مقادیر خروجی‌های شعب درجه ۴
۱۰۷	جدول ۴-۱۶: مقادیر خروجی‌های شعب درجه ۵
۱۰۸	جدول ۴-۱۷: کارایی شعب درجه ۳
۱۰۹	جدول ۴-۱۸: کارایی شعب درجه ۴
۱۱۰	جدول ۴-۱۹: کارایی شعب درجه ۵
۱۱۲	جدول ۴-۲۰: تعیین مجموعه مرجع برای شعب ناکارا درجه ۳
۱۱۳	جدول ۴-۲۱: تعیین مجموعه مرجع برای شعب ناکارا درجه ۴

۱۱۴	جدول ۴-۲۲: تعیین مجموعه مرجع برای شعب ناکارا درجه ۵
۱۱۶	جدول ۴-۲۳: مقادیر واقعی و هدف خروجی‌ها برای واحدهای ناکارا درجه ۳
۱۱۷	جدول ۴-۲۴: مقادیر واقعی و هدف خروجی‌ها برای واحدهای ناکارا درجه ۴
۱۱۷	جدول ۴-۲۵: مقادیر واقعی و هدف خروجی‌ها برای واحدهای ناکارا درجه ۵
۱۱۹	جدول ۴-۲۶: رتبه‌بندی شعب درجه ۳
۱۲۰	جدول ۴-۲۷: رتبه‌بندی شعب درجه ۴
۱۲۱	جدول ۴-۲۸: رتبه‌بندی شعب درجه ۵

فهرست نمودارها

۴۲	شکل ۳-۱: تابع تولید تخمینی
۴۳	شکل ۳-۲: تابع تولید تخمینی و تابع تولید مرزی
۴۵	شکل ۳-۳: اندازه‌گیری کارایی و مازاد عامل تولید
۴۶	شکل ۳-۴: کارایی فنی با تمرکز بر داده و بازدهی نسبت به مقیاس
۴۷	شکل ۳-۵: کارایی تمرکز بر محصول
۵۰	شکل ۳-۶: کارایی فنی و تخصیصی
۶۸	شکل ۳-۷: شکل بازده به مقیاس و هدف مرز کارای بازده متغیر

مقدمه

اهمیت مطالعه موضوع اقتصادی کارایی و محاسبه آن در همه سازمان‌ها و نهادها از مهمترین وظایف مدیران و برنامه‌ریزان جهت دوام در بازارهای رقابتی است. امروزه اندازه‌گیری کارایی و بررسی آن در صنعت بانکداری با توجه به مرحله گذر آن از انحصارات دولتی به بخش خصوصی اهمیت مضاعفی پیدا می‌کند. از این رو دوام بانکها در فضای رقابتی جدید مستلزم وجود شبکه‌ای کارا از شعب آنهاست. در راستای اهمیت این موضوع، کارایی شعب بانک ملی استان ایلام اندازه‌گیری و بررسی شده است. یکی از ابزارهای مناسب در این زمینه مدل تحلیل پوششی داده‌ها می‌باشد که بعنوان یک روش غیر پارامتریک به منظور محاسبه کارایی شعب در این پایان‌نامه مورد استفاده قرار می‌گیرد. تحقیق حاضر که با توجه به اهمیت مطالعه موضوع اقتصادی کارایی تدوین شده است مشتمل بر پنج فصل است. در فصل اول کلیات تحقیق بیان شده است، در فصل دوم با توجه به عنوان بحث ضمن آشنایی با نظام بانکی، تحولات نظام بانکی در ایران، تاریخچه تاسیس بانک ملی ایران، فعالیت‌های اصلی سیستم بانکی مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد و در فصل سوم با عنوان مروری بر ادبیات موضوع، اصول و مفاهیم کارایی، روش‌های اندازه‌گیری آن و مقایسه آنها و سپس مدل تحلیل پوششی داده‌ها و مطالعات انجام‌شده با استفاده از این مدل بطور مفصل بررسی می‌شود.

در فصل چهارم پایان‌نامه نیز مدل‌های مورد استفاده تحقیق بیان می‌شود و در ادامه حوزه تحقیق را معرفی و سپس تجزیه و تحلیل داده‌ها ارائه می‌شود. پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها، مدل‌ها در مورد شعب حل می‌شود و نتایج حل مدل‌ها بررسی می‌گردد. بالاخره در فصل پنجم تحقیق جمع‌بندی کلی از پایان‌نامه ارائه شده نتایج و پیشنهادات مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند. امید است که این تحقیق مورد توجه محققین و مورد استفاده دست‌اندرکاران سیستم بانکی و مسئولین قرار گیرد.

فصل اول

۱-۱) مقدمه

در این فصل تعریف مساله و سوالات اصلی تحقیق، اهمیت و ضرورت آن، جامعه آماری، روش تحقیق و همچنین روش تجزیه و تحلیل اطلاعات ارائه می‌شود.

۱-۲) تعریف مساله و بیان سوالات اصلی تحقیق

ارزیابی عملکرد سازمان‌ها در جهت‌گیری تصمیمات آتی آنها نقش اساسی دارد. برای این منظور باید میزان کارایی^۱ و بهره‌وری^۲ سازمان‌ها مورد ارزیابی قرار گیرد تا از این طریق بتوان در تصمیم‌سازیهای آینده روند رشد آنها را بررسی کرد. دستیابی به رشد اقتصادی از طریق ارتقای بهره‌وری و کارایی میسر است. ارتقای کارایی و بهره‌وری با استفاده بهینه از عوامل تولید صورت می‌گیرد و در نیل به رشد مستمر و تولید پایدار نقش اساسی را ایفا می‌کند. افزایش کارایی بعنوان یک مساله مهم، هدفی اساسی برای سازمان‌ها محسوب می‌شود چون که ارتقای آن بر بسیاری از پدیده‌های اصلی اقتصادی، سیاسی و اجتماعی نظیر کاهش سطح تورم، افزایش رفاه عمومی، افزایش توان رقابت اقتصادی و افزایش سطح اشتغال بسیار موثر است.

بین نیازهای بشری به کالاها و خدمات و قابلیت دسترسی به منابعی که در تولید آنها بکار می‌رود محدودیت وجود دارد. از یک سو افزایش جمعیت منجر به افزایش تقاضا در مصرف می‌شود و از سوی دیگر پیشرفت استانداردهای زندگی بر گستره نیازهای مصرفی در سطح وسیعی می‌افزاید، در حالیکه منابع موجود اندک می‌باشد به همین دلیل در اکثر کشورهای توسعه یافته اهمیت ارتقای کارایی بعنوان یکی از مهمترین عوامل توسعه مطرح می‌شود. با توجه به عدم وجود ساختار مناسب در اکثر بخش‌های اقتصادی، توجه به بهره‌وری و ارتقاء کارایی در همه سطوح بعنوان زمینه‌ساز توسعه و پیشرفت اقتصادی بعنوان یک مساله مهم مطرح می‌گردد.

با توجه به سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ مبنی بر دست یافتن به جایگاه اول اقتصادی در سطح منطقه و تاکید سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه بر اصلاح ساختار بانکی کشور با تاکید بر کارایی، شفافیت، سلامت و بهره‌برداری از فن‌آوری‌های نوین می‌توان به اهمیت و جایگاه سیستم بانکی در اقتصاد کشور و مطالعه عملکرد آن پی برد. مطالعه عملکرد بانکهای کشور در سال‌های

¹ Efficiency

² Productivity

اخیر بیانگر این موضوع است که نسبت سود به کل دارایی های بانک پایین بوده و در برخی سالها با زیان مواجه شده اند.

از مهم ترین شاخص های ارزیابی عملکرد بهینه واحدهای اقتصادی از جمله شعب بانکها، اندازه گیری کارایی آنهاست. در اقتصاد، کارایی به معنای تخصیص بهینه منابع میباشد و بنگاهی که از ترکیب داده ها بیشترین تولید را به دست آورد کارا است و اساسی ترین اقدام در جهت بهبود کارایی، اندازه گیری آن میباشد. در شرایط فعلی با توجه به سیاستهای اصل ۴۴ مبنی بر واگذاری بانکهای دولتی به بخش خصوصی و تاسیس بانکهای خصوصی، در سیستم بانکی ایران وضعیت جدیدی به وجود آمده است. در راستای این سیاستها، بانک ملی ایران به عنوان بزرگترین بانک تجاری کشور، دولتی خواهد ماند. در نتیجه در این شرایط رقابتی با توجه به دولتی ماندن این بانک، مدیران این موسسه باید در نحوه ارائه خدمات بانکی، بانکداری الکترونیکی، بانکداری اینترنتی، بازاریابی و نوآوری در همه زمینه ها راهکارهایی ارائه نمایند که در نهایت منجر به بهبود عملکرد، افزایش بهره وری و در نتیجه ارتقای کارایی آن شود، که این خود مستلزم وجود شبکه ای از شعب کارا در سطح کشور میباشد. با توجه به این موارد اندازه گیری کارایی شعب بانک، نقش بسزایی در موقعیت این بانک به عنوان بزرگترین بانک تجاری کشوری تواند داشته باشد. بنابراین می توان حیات و دوام شعب بانک را ارتقای سطح کارایی آن دانست. بانک ملی در استان ایلام با ۳۵ شعبه فعالیت گسترده ای دارد و با ارائه خدمات متنوع و مختلف بانکی نقش مهمی در رشد و توسعه اقتصادی منطقه ایفا می کند و با ارائه تسهیلات گوناگون از صنایع نوپا و قدیمی استان حمایت عمده ای به عمل آورده است. در راستای نقش و اهمیت این بانک در استان اندازه گیری کارایی واحدهای این بانک میتواند عملکرد آن را بهبود بخشیده و مسئولین را در جهت نیل به اهداف سازمان کمک نماید. با توجه به این موارد در این تحقیق سعی شده است به سوالات زیر پاسخ داده شود:

۱. از نظر کارایی وضعیت شعب بانک ملی استان ایلام چگونه است؟

۲. واحدهای کارا و ناکارا کدامند؟

۳. جهت ارتقای سطح کارایی واحدهای ناکارا با توجه به شرایط جدید بانک ملی چه اقداماتی باید انجام شود؟

۳-۱) اهمیت و ضرورت انتخاب موضوع

با توجه به کم‌رنگ شدن مرزهای اقتصادی در عرصه تولید و تجارت امروزه رقابت ابعاد جدیدی به خود گرفته و تلاش در جهت ارتقاء و بهبود بهره‌وری و کارایی سازمان‌ها همواره باید مورد توجه و تاکید فراوان قرار گیرد. لذا بهبود بهره‌وری و کارایی مستلزم عملیاتی کردن توان بالقوه است. مناسب‌ترین عامل در این راه رقابت است، محرک رقابت در صحنه داخلی و بازارهای خارجی سبب می‌شود تا از همه عوامل تولید به نحو احسن استفاده شده و در این مسیر کارایی و بهره‌وری ارتقا یابند. رشد کارایی و بهره‌وری باعث می‌شود که کشورها رشد اقتصادی قابل ملاحظه‌ای کسب نمایند. کشورهای موفق در این زمینه، در خصوص مقوله کارایی و بهره‌وری سرمایه‌گذاری فراوانی انجام داده‌اند. بهره‌وری و کارایی بعنوان یک ضرورت هدف اساسی و اصلی برای سازمان‌ها و موسسات به حساب می‌آید زیرا با ارتقاء این دو موضوع رشد اقتصادی پدید می‌آید. مصادیق آن بطور صریح در قانون چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور به شرح زیر آمده است:

تمامی دستگاههای اجرایی ملی و استانی مکلفند در تدوین اسناد ملی، بخشی، استانی و ویژه سهم ارتقاء بهره‌وری کل عوامل تولید در رشد تولید مربوطه را تعیین کرده و الزامات و راهکارهای لازم برای تحقق آنها را برای تحول کشور از یک اقتصاد نهاده‌محور به یک اقتصاد بهره‌ورمحور مشخص نمایند. (ماده ۵ قانون برنامه چهارم توسعه)

همچنین قانون مدیریت خدمات کشوری نیز به ارتقاء بهره‌وری نگاه ویژه داشته و دستگاههای اجرایی را موظف به استقرار نظامهای مدیریت و ارزیابی عملکرد نموده است.

با توجه به موارد فوق ضرورت استفاده از نظامهای مدیریت و ارزیابی عملکرد و سنجش بهره‌وری و کارایی بیش از پیش آشکار می‌شود. در این راستا ارزیابی عملکرد سیستم بانکی اهمیتی مضاعف پیدا می‌کند.

صنعت بانکداری ایران امروزه دوران جدیدی را تجربه میکند از یک طرف با ورود بانکهای خارجی از طریق مناطق آزاد تجاری و از سوی دیگر در راستای اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، بانکهای تجاری کشور به بخش خصوصی واگذار شده و در این میان بانک ملی همچنان به شکل دولتی به فعالیت خود ادامه خواهد داد. به جرات می‌توان گفت چنین فضای رقابتی در سیستم بانکداری ایران تا کنون وجود نداشته است. بنابراین در این فضای رقابتی استفاده بهینه از عوامل تولید و امکانات موجود ضرورتی اجتناب

ناپذیر است. در شرایط فعلی که همه بانکهای تجاری کشور به سوی خصوصی شدن گام بر میدارند مساله رقابت، جذب مشتری، ارتقای جذب سپرده ها(تجهیز منابع)، تخصیص منابع، ارتقای نحوه ارائه خدمات بانکی با استفاده از فن آوریهای روز دنیا مانند بانکداری اینترنتی، بانکداری الکترونیکی و... برای دوام بانک ملی و رقابت واقعی با سایر بانکها اهمیت فراوانی دارد. در این فضای رقابتی بانک در صورتی موفق است که بتواند به شکل کارا و موثر فعالیت نماید و این امر مستلزم داشتن سطح بالایی از عملکرد از طریق بهبود روشهای عملیاتی و فراگیری روشهای نوین علمی میباشد. مدیران بانک باید از موقعیت خود در مقایسه با موسسات مشابه اطلاع داشته و همچنین عملکرد حال و گذشته خود را با هم مقایسه کنند برای رسیدن به این مهم اندازه گیری کارایی واحدهای بانک و شناسایی شعب کارا و ناکارا جهت تصمیم گیری و برنامه ریزی ضرورت فراوانی دارد.

۴-۱) اهداف تحقیق

هدف این تحقیق ارائه مدل تحلیل پوششی دادهها جهت ارزیابی شعب استان ایلام و اندازه گیری کارایی آنها میباشد:

۱. شناسایی شعب کارا و ناکارا در سطح استان

۲. تعیین مجموعه مرجع برای شعب ناکارا

۳. تعیین هدف برای واحدهای ناکارا جهت رسیدن به واحدهای کارا

۴. رتبه بندی واحدها از نظر کارایی

۵-۱) کاربرد تحقیق

این تحقیق با مشخص نمودن شعب کارا و ناکارا در استان میتواند مدیریت امور شعب را در جهت ارتقای سطح کارایی واحدهای ناکارا کمک نماید و پیشنهادها و راه حلهای مناسب را برای انجام این مهم در اختیار آنها بگذارد همچنین می تواند توان رقابتی بانک را برای اصلاح روشهای ارائه خدمات بانکی بالا برده و زیانهای ناشی از عدم کارایی را به مسئولین یادآور شود.

۶-۱) استفاده کنندگان از تحقیق

بانک مرکزی، بانک ملی، موسسات تحقیقاتی پولی و بانکی، موسسه عالی بانکداری، اداره امور شعب بانک ملی استان ایلام، مدیران عامل بانکها.

۷-۱) روش تحقیق

روش انجام تحقیق توصیفی مبتنی بر تحلیل عملکرد گذشته است.

۸-۱) حوزه تحقیق

استان ایلام با مساحتی حدود ۲۰۱۵۰ کیلومتر مربع که حدود ۱/۴ درصد مساحت کل کشور را تشکیل می‌دهد در غرب و جنوب غربی کشور قرار دارد. این استان از نظر اقتصادی با توجه به اینکه دارای مرز زمینی با کشور عراق است از طریق مرز مهران دارای گمرک و همچنین بازارچه مرزی اشتغال قابل توجهی به وجود آورده است. در بخش کشاورزی نیز دارای ظرفیت‌های فراوانی می‌باشد. با توجه به نفت خیز بودن استان در سالهای اخیر پالایشگاه گاز راه‌اندازی و یک واحد پتروشیمی نیز در حال احداث است. و در سایر مناطق استان نیز طرح‌های مهمی در حال انجام می‌باشد. با توجه به محرومیت استان از نظر اقتصادی همه بخش‌های مختلف اقتصادی در این منطقه با توجه به وجود بانک ملی، گستردگی شعب و تحت پوشش قرار دادن همه مناطق استان، قدمت و اعتماد قابل توجه این سازمان در بین مردم و سابقه آن در اجرای طرح‌ها و برنامه‌های اقتصادی انتظار این است که این سازمان بزرگ مالی و پولی در استان نقش خود را پررنگ‌تر نماید و بیش از پیش در رونق و توسعه آن پیشگام باشد.

۹-۱) جامعه آماری، روش و ابزار گردآوری اطلاعات

جامعه آماری شعب بانک ملی استان ایلام است. نمونه آماری اطلاعات ۳۵ شعبه در سطح استان ایلام می‌باشد. گردآوری اطلاعات با استفاده از مدارک و اسناد موجود در دایره آمار اداره امور شعب ایلام و شعب مورد بررسی در این تحقیق امکان پذیر است.

۱۰-۱) روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

در این تحقیق برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش تحلیل پوششی داده‌ها "DEA"^۱ که یک روش برنامه ریزی خطی است استفاده شده است. این روش برای ارزیابی واحدهای تصمیم گیرنده (DMU)^۲ که هر کدام مقادیر معینی عوامل تولید را به کار می‌گیرند تا تعدادی محصول به دست آید به کار می‌رود. این روش برای تعیین و مقایسه کارایی شعب، کارایی واحد مورد بررسی را فقط با اندازه کارایی بهترین واحد، مقایسه و عدم کارایی دیگر واحدها را نشان می‌دهد. DEA از کلیه مشاهدات جمع آوری شده برای اندازه گیری

¹ Data Envelopment Analysis

² Decision Making Unit

کارایی استفاده و هر کدام از مشاهدات را در مقایسه با مرز کارا بهینه می نماید. تحلیل پوششی داده ها با ساخت و حل n معادله عملکرد واحدها را بررسی میکند و نیازمند بدست آوردن تابع خاصی نیست و به طور کلی با ترکیب تمامی داده‌ها یک واحد مجازی با بالاترین کارایی را می سازد و واحدهای ناکارا را با آن مقایسه میکند. این مدل با توجه به منحنی تولید یکسان فرض می کند بنگاه‌های روی منحنی یکسان تولید، کارا هستند و بنگاه‌های خارج از آن ناکارا هستند یعنی کارایی نسبت به مرز کارا سنجیده میشود. یعنی همه واحدها برای رسیدن به کارایی باید به نحوی از داده‌ها استفاده نمایند که به مرز کارایی برسند. این مدل توانایی اندازه گیری کارایی با چندین ورودی و چندین خروجی را دارد. فرض اساسی این مدل آن است که چنانچه واحد A بتواند بردار محصولات $Y(A)$ را با به کارگیری بردار عوامل تولید $X(A)$ تولید کند بقیه واحدها هم باید توانایی انجام این کار را داشته باشند. ابزار مورد نیاز برای حل مساله، مدل‌های چند داده و چند ستاده است از جمله این مدلها می توان به مدل « چارنز، کوپر و رودز» با عنوان CCR^1 اشاره کرد که با فرض بازدهی ثابت نسبت به مقیاس $(CRS)^2$ در تحلیل استفاده شده است و همچنین مدل ارائه شده دیگر توسط «بنکر، چارنز و کوپر» به عنوان BCC^3 است که با فرض بازدهی متغیر نسبت به مقیاس $(VRS)^4$ طراحی شده است.

تحقیق حاضر که با توجه به اهمیت مطالعه موضوع اقتصادی کارایی تدوین شده است مشتمل بر پنج فصل است. پس از این فصل مقدماتی، در فصل دوم با توجه به عنوان بحث ضمن آشنایی با نظام بانکی، تحولات نظام بانکی در ایران، تاریخچه تاسیس بانک ملی ایران، فعالیت‌های اصلی سیستم بانکی مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد و در فصل سوم با عنوان مروری بر ادبیات موضوع، اصول و مفاهیم کارایی، روش‌های اندازه‌گیری آن و مقایسه آنها و سپس مدل تحلیل پوششی داده‌ها و مطالعات انجام‌شده با استفاده از این مدل بطور مفصل بررسی می‌شود.

در فصل چهارم پایان‌نامه نیز مدل‌های مورد استفاده تحقیق بیان می‌شود و در ادامه حوزه تحقیق را معرفی و سپس تجزیه و تحلیل داده‌ها ارائه می‌شود. پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها، مدل‌ها در مورد شعب حل می‌شود و نتایج حل مدل‌ها بررسی می‌گردد. بالاخره در فصل پنجم تحقیق جمع‌بندی کلی از پایان‌نامه ارائه

¹ Charns , Cooper , Rhodes (CCR)

² Constant Return to Scale

³ Banker , Charns , Cooper (BCC)

⁴ Variable Return to Scale